

ширення пияцтва» [12, 2]. Аналогічне рішення було прийняте у жовтні 1905 р. козаками та селянами с. Уствиця Миргородського повіту Полтавської губ. У відповідь, «дочувши про таке самовольство, приїхав миргородський справник з приставом і стражниками, ще й козаків привів десятків із шість» [13, 3]. На запит одного з дописувачів: «Можно ли удалить казенную винную лавку из селения сельским приговором?», журнал «Селянин» відповів: «Закреть казенную винную лавку по приговору общества нельзя, об этом можно только просить. Если бы в селе образовалось хорошее общество трезвости, тогда лавка сама собою бы закрылась» [14, 670–671].

У сучасній українській історіографії поки відсутні числові показники та територіальне розташування світських товариств тверезості, діяльність яких відбувалася наприкінці XIX – на початку XX ст. Товариства тверезості при парафіяльних церквах теж були не достатньо поширеним явищем. У розрізі досліджуваної проблематики, проведеного аналізу та опрацювання доступних джерельних матеріалів, можемо зробити наступні висновки: в українському селі зафіксовані факти реєстрації та діяльності товариств тверезості як світського, так і церковного спрямуванням, з кількісним переважанням останніх; кількість церковних братств переважала над кількістю товариств тверезості; останні діяли як у селах, де існувала традиція громадської статутної ініціативи, так і в тих – де вона не була зафіксована.

Діяльність товариств тверезості оцінюється як активний внесок в антиалкогольну кампанію, через морально-релігійну та просвітницьку діяльність. Світські та церковні товариства тверезості за своїми статутними положеннями, структурою та напрямками діяльності, цілком відповідали поняттю «громадське товариство», як організація, доступ до якої був відкритий широким верствам населення, без обмежень, за становими, статевими чи віковими ознаками. Безумовно, зважаючи на координування церковних товариств тверезості Російською православною церквою, членство у такому виді товариств могли набуті лише селяни православного віросповідання.

1. Савчук Б. Корчма: алкогольна політика і рух тверезості в Західній Україні у XIX – 30-х рр. XX ст. – Івано-Франківськ, 2001.
2. Садовий В. Антиалкогольні братства, товариства і гуртки та їх роль у боротьбі з пияцтвом на Галичині в XIX – першій половині XX ст. – Дрогобич, 2010.
3. Стасів Я. Рух тверезості у Східній Галичині в середині XIX – першій третині XX ст. // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – Вип. 22. – К., 2013.
4. Єлєсін П. Боротьба з пияцтвом у діяльності православного сільського духовенства Наддніпрянської України (друга половина XIX – початок XX ст.) // Вісник Черкаського університету. Серія Історичні науки. – Черкаси, 2012. – № 9.
5. Затворницький П.П. История местно-общественной народной трезвости в селе Дейкаловке, Зеньковского уезда. – Полтава, 1882.
6. Как учредить Общество трезвости // Хлибороб. – X., 1914. – № 2.
7. Устав Мельниковскаго общества распространения среди жителей нравственно-трезвой жизни и внешкольного образования. – Золотоноша, 1914.
8. Устав Общества трезвости при Иоанно-Предтеченской церкви села Стефанова той же волости, Осинского уезда, Пермской губернии. – Кунгур, 1912.
9. Зубковський І. Село Литвяки, Лубенського уезда // Полтавские епархиальные известия. – 1897. – № 35.
10. Устав Александро-Невского приходского Общества трезвости при Покровской церкви с. Плоского, Остер-

ского уезда, Черниговской епархии // Черниговски епархиальные известия. Ч. неоф. – 1909. – 15.03.

11. Общество трезвости // ПЕВ. – 1902. – № 35–36.
12. [Без названія] // Лохвицьке слово. – 1914. – № 33.
13. [Без назви] // Громадська думка. – 1906. – № 4.
14. [Без названія] // Селянин. – 1913. – № 23.

Sylka O.Z. Temperance societies in the Left-bank Ukrainian villages (the early XX c.). In the article is described the activity by public societies' one of the types in the early twentieth century – temperance societies. Attention is paid to the distinction between the secular and ecclesiastical initiatives in establishing partnerships sobriety.

Key words: temperance societies, rural public associations, civil society, public initiative.

О. О. Павліченко

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В'ЯЧЕСЛАВА ЛИПІНСЬКОГО

Стаття присвячена педагогічній діяльності В. Липинського під час перебування у Берліні. Незважаючи на короткий термін (менше року) праці в Українському науковому інституті у Берліні, він виявив себе високоосвіченим науковим керівником та педагогом, під його керівництвом були підготовлені історичні розвідки студентів В. Кучабського, Д. Оляничина, М. Базілевського, І. Лоського.

Ключові слова: В. Липинський, педагогічна діяльність, інститут, студенти, гетьманський рух.

В. Липинський належить до видатних постатей історії України. Він увійшов у науку як ідеолог консервативного гетьманського руху та засновник державницької школи. Його феномен полягає у тому, що поляк за народженням і римо-католик за віросповіданням, він усе життя відстоював ідею створення незалежної Української держави. Свої політичні переконання, ідеологічні настанови, любов до України, зацікавленість її минулим і небайдужість до майбутнього він намагався прищепити молоді через участь у молодіжних організаціях, керівництво їхніми науковими дослідженнями та викладання в інституті. Втім, педагогічна діяльність В. Липинського на сьогодні є недостатньо вивченою. Виходячи з цього, мета статті – розкрити педагогічні особливості вченого, під час його роботи в Українському науковому інституті в Берліні. Педагогічна діяльність В. Липинського побіжно згадана у розвідках О. Яся [1], Т. Осташко [2], К. Галушка [3] та Ю. Кучабського [4].

Ця сфера життя вченого розпочалася науковими консультаціями студента Берлінського університету Д. Оляничина. Працюючи у Таємному Державному Архіві Берліну з документами доби Б. Хмельницького, Останній знайшов оригінальні листи «від гетьмана Богдана Хмельницького до бранденбурзького курфюрста Фрідріха Вільгельма (від 21.06.1657) та від Івана Виговського (від 11.03.1658) – інструкцію курфюрста Фрідріха Вільгельма для свого посла в Україну – рїтмайстра А. Ахїллеса-Майна (від 21.11.1657) й реляція останнього до курфюрста (від 30.05.1658)» [5, 130]. Повернувшись додому, він одразу написав про це В. Липинському, який був відомий своїми історичними розвідками, присвяченими добі Б. Хмельницького, в українських наукових колах. Між ними зав'язало листування, внаслідок якого з'явилася стаття Д. Оляничина «Два листи Гетьмана Богдана Хмельницького і Івана Виговського до курфюрста Бранденбурзького Фрідріха Вільгельма». Її було опубліковано в п'ятій книзі «Хліборобської України».

У своїх листах до Д. Оляничина вчений не тільки робив зауваження щодо надісланих матеріалів, а й рекомендував необхідну літературу, заохочував до подальшого архівного пошуку, підказуючи, що і в яких бібліотеках можна подивитися, а також щиро радів

успіхам свого учня: «Дуже і дуже тішуся Вашими новими архівними цінними знахідками, а також хоч приблизним установленням прізвища посла курфюрство-го на Україну. Було б дуже добре, як би всі ці документи Ви збрали в одну розвідку... Дуже раджу Вам перед тим, ніж будете робити дальші досліді в Архіві, переглянути ті документи, які вже видані в “Архиве Юго-Западной России”, часть III-а, том VI, в “Памятниках издан. Киевскою Комиссиею для раз бора древних актов”, том III, IV. Ці книжки дістанете напевно в берлінських бібліотеках».

Саме ці перші самостійні історичні розвідки Д. Оляничина, відповідні науковій консультації та дружня підтримка свого наставника повернули його на історико-дослідницький шлях і принесли українській історіографії професійного науковця й знавця своєї справи. Згадуючи цей етап життя, Д. Оляничин відзначає: «Шойно випадково віднайдені мною листи в Таємному Державному Архіві в Берліні до бранденбурзького курфюрста Фрідріха Вільгельма від гетьмана Богдана Хмельницького і Івана Виговського змусили мене відтак стати не українським педагогом, а українським істориком» [5, 139]. Такі перші успіхи В. Липинського на ниві педагогічної діяльності були продовжені у подальшому, під час праці в Українському науковому інституті в Берліні, який був заснований заходами П. Скоропадського 1926 р. на кошти берлінського «Українського товариства допомоги біженцям» («Українське Товариство Червонохрестної Допомоги»), що його очолювала дружина экс-гетьмана – О. Скоропадська [6, 12].

Інститут було відкрито як академічну установу, а не навчальний заклад у класичному розумінні, через брак українських студентів. Основний напрям роботи Інституту полягав у розвитку українознавства. Виходячи з академічних засад, робота в Інституті була організована таким чином. Всі його члени (Д. Дорошенко як директор Інституту виступав проти професорських звань, разом з тим зберігаючи за всіма членами права професорів у користуванні бібліотек, семінарів, кабінетів та ін.) самостійно за своїм фахом обирали тему й працювали над нею. Результати дослідження представляли у формі доповіді на науковому засіданні Інституту (українською мовою) або університету (німецькою) [7, 51], а також друкували, в тому числі й у збірниках Інституту, що спочатку видавав «Записки», а потім «Бюлетень». Крім наукової роботи, члени Інституту мали проводити систематичні курси та лекції, з метою поширення знань про Україну серед німецького суспільства, а також проводити спеціальні заняття для українських студентів, що навчалися у вищих навчальних закладах Німеччини. Слід зазначити, що студентами цього Інституту вважались і його працівники, науково-дослідницька діяльність яких відбувалася під керівництвом досвідчених членів закладу.

Директор Інституту Д. Дорошенко не уявляв працю закладу без ідеолога гетьманського руху та знавця української історії В. Липинського. Проте, той не відразу погодився взяти участь у цьому проєкті. Основними причинами відмови було занепокоєння тим, що він не зможе закінчити працю «Листи до братів-хліборобів», а також відсутність сил для продовження роботи серед гетьманців. Незважаючи на довгі вагання, 8 листопада 1926 р. він приїхав до Берліна [8, 97]. Його «Листи до братів-хліборобів» було вже написано і питанням їх видання як окремої книги займався Д. Дорошенко. Отже, В. Липинський міг повністю присвятити себе роботі в Інституті та гетьманському руху. В Інституті він очолював кафедру української державності, що до неї увійшли В. Старосольський, Д. Оляничин, В. Кучабський

та С. Томашівський. Роботу кафедри було спрямовано на дослідження політології та політичної історії України. Члени кафедри виступали з лекціями з політичних наук. Серед них можна виділити такі: «Теорії форм держави та уряду», «Монархічні традиції на Україні» – В. Липинський; «До питань про форми держави», «Б. Кістяківський і його становище щодо російської соціологічної думки» – В. Старосольський; «З матеріалів про німецько-українські політичні стосунки» – Д. Оляничин; «Епохи української історії» – В. Кучабський.

Переїзд до Берліна істотно підірвав здоров'я В. Липинського й він був змушений почати свою викладацьку діяльність вдома. Про це він згадував у листі до І. Кривецького: «Найгірше представляюся я, бо недуга робить мене повним інвалідом (від часу приїзду до Берліну температура все коло 38), але завтра хочу розпочати приватні (в помешканю своїм) семінарні заняття з кількома студентами (в їх числі Кучабський)» [9, 273]. Однак і в подальшому проводити заняття в аудиторіях інституту стан здоров'я вченого не дозволяв. Тому викладацьку та наукову роботу В. Липинський, здебільшого, змушений був проводити вдома. Як правило, це були семінари з соціології та індивідуальні консультації. Листи до одного зі своїх студентів, Д. Оляничина – є яскравим цьому підтвердженням: «Ви мені обіцяли, що приїдете в четвер. Тому, я Вас ждав і мав надію, що побут у мене в цей самий день студентів ми використаємо для початкового обміну думок з приводу Вашого реферату» [5, 142].

Студентами вченого були українці, які брали участь у революції, мали певні політичні погляди (були гетьманцями) та наукові доробки. Наприклад, Д. Оляничин під час Першої світової війни як військовополонений брав участь у культурній праці СВУ у таборах «Фрайштатт» і «Зальцведель». Після війни він опинився на еміграції в Німеччині, де був запрошений до Інституту. На той час він був уже відомий як автор статті «Два листи гетьмана Богдана Хмельницького і Івана Виговського до Курфюрста Бранденбургського Фрідріха Вільгельма» у «Хліборобській Україні». Під керівництвом В. Липинського, Д. Оляничин досліджував історію відносин між Пруссією та Україною. Пізніше став автором джерельних праць історії України XVII–XVIII ст. За науковий доробок його було обрано дійсним членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка.

В. Кучабський був одним із активних учасників січово-стрілецького руху на Галичині. Поряд з військовими обов'язками, він знаходив час займатися просвітницькою роботою серед стрільців, друкуючи публіцистичні статті й новели в часописі «Шлях», а також беручи участь у виданні стрілецького сатиричного журналу «Самохотник». У 1919 р. В. Кучабського було внесено до складу української дипломатичної місії в Швейцарії. Після повернення в Україну, він брав участь у боях на українсько-польському фронті. 1920 р. В. Кучабський став учасником засідання Старшинської ради в Празі, де було засновано Українську Військову Організацію. На початку 1920-х рр. він жив у Львові, де був співредактором націоналістичного журналу «Заграва». У середині 20-х рр. В. Кучабський емігрував до Німеччини, де був студентом Українського Наукового Інституту в Берліні й працював над питаннями української політичної науки, під керівництвом В. Липинського. Саме В. Кучабський став одним із представників державницької школи української історіографії. Під час навчання в Інституті, В. Кучабський захистив докторську дисертацію з філософії.

М. Базілевський був одним з активістів гетьманської організації в Подєбрадах. Після закінчення там

Української господарської академії, він, на запрошення Д. Дорошенка, продовжив навчання в Українському Науковому Інституті в Берліні. Тут М. Базилевський розробляв тему: «Можливості організації хліборобського класу в Українській Консервативній Державі». Його науковим керівником був В. Липинський [7, 55]. Студентами вченого були також Смакула й І. Лоський (син К. Лоського). Про першого писав у листі до В. Липинського Д. Дорошенко: «На мою думку, було би дуже добре, як би Ви дали Смакулі завдання описати книгу Bliverintzius-a, і нехай би Зіморовича. Нехай тільки дасть точний бібліографічний опис, подасть зміст і, головню, зверне увагу, чи зазначено і які саме джерела. Коли Смакула вибере всетаки якусь з Ваших тем, то нехай поруч з нею опише (хоч коротенько) книгу Bliverintzius-a і пришле мені. Як що ж це йому буде забагато, то нехай доручить опис книги Б. Шеметові» [10, 254]. Про іншого згадував М. Базилевський: «До того ж, крім моєї праці, він керував роботою Кучабського, частинно Оляничина, також І. Лоського» [7, 55]. Як правило, результати наукової роботи студенти доповідали на наукових засіданнях Інституту, пізніше у вигляді реферату друкували в збірнику.

Як керівник В. Липинський не обмежувався тільки науковою працею зі своїми студентами. Він дбав про їх матеріальне забезпечення. Яскравим доказом цього є лист до Д. Дорошенка, в якому він звертався до останнього, з проханням продовжити стипендію І. Лоському: «Прикладаючи при цьому звіт з праці стипендіата 1-ої категорії Д-ра Ігоря Лоського за академічний рік 1928–1929, нахожу, що вищезгаданий стипендіат заслуговує вповні на продовження стипендії, про що маю честь повідомити Вас. Лоський прислав мені звіт своєї праці, який до цього разом з своїм заключенням прикладаю» [11, 630].

Вчений був уважним до своїх студентів. У роботі з ними робив критичні зауваження, допомагав обрати напрям наукового дослідження, контролював роботу над ним, рекомендував необхідну літературу, надавав методологічні поради, ніколи не відмовляв у допомозі та пораді. Таке ставлення до студентів він вважав не тільки обов'язком викладача, а й будь-якого вченого. Він критичував недбале ставлення наставників до учнів. Яскравим доказом цього є один з його листів: «Ваша тактика супроти п. Б. мені видається хибною. Якби я був його учителем, а він моїм учнем, і коли б він звернувся до мене як до Вас, з бажанням поправи і проханням поради, то я не вважав би в праві кинути його листа в коша» [12, 46]. Його колишні студенти тепло згадували про співпрацю з ним. Зокрема М. Базилевський писав: «Крім моєї формальної інститутської праці в бібліотеці, семінарі, обов'язкових доповідей для асистента, я, як і всі мої колеги, працював над своєю власною темою з обсягу найближчого замилювання. Мабуть, з огляду на соціальну приналежність, з економічних питань мене найбільше інтересували справи сільськогосподарські... Для своєї праці я вибрав тему: “Можливості організації хліборобського класу в Українській Консервативній Державі”. Очевидно, що мені самому в голову не прийшло звернутися за допомогою до Липинського. Але зробив це Кочубей – якось раз, як він був у мене в Адлерсгофі, сказав, що Липинський доглядатиме за моєю роботою і цікавиться, що я вже маю написане. У мене, крім хаосу думок у голові не було ще нічого. Але я зараз взявся за працю... Це був щасливий період мого життя. Дбайлива увага Липинського, його короткі критичні зауваження і обширні поради, з чим треба докладніше ознайомитись, як треба підійти до тієї чи іншої проблеми, скеровували працю

в одне русло, не дозволяли ще нездисциплінованій думці розбиватись на дрібні побічні проблеми» [7, 55].

З доброю згадував цінність набутого досвіду, під керівництвом В. Липинського, й Д. Оляничин: «Взимку 1926/1927 р. я розпочав писати свою невеличку працю, на основі інструкції курфюрста Фрідріха Вільгельма для свого посла на Україну А. Ахіллеса-Майна з дня 21 листопада 1657 р. й реляції останнього з дня 30 травня 1658 р. Написавши ту працю, до речі, за вказівками самого В. Липинського, я надіслав її йому на розгляд до “Нового Фінкенкругу” (недалеко Берліну), де він по своєму переїзді з Австрії, як член колегії Українського Наукового Інституту в Берліні, мешкав. Він мою працю перечитав, поробив в ній помітки і для їх обговорення зі мною особисто запрошував мене кілька разів до себе на своє приватне мешкання, щоб мені вказати на помилки в моїй праці та порадити, що з неї треба викинути. Так він передавав мені свій багатющий досвід історика. Відтоді залишилися в моїй пам'яті дуже виразними такі його поради й указівки: історичні джерела подавати у своїх працях такими, як вони написані, всі свої оригінальні праці опубліковувати не в чужій, а у своїй рідній мові, пильнувати виразності, логічної чіткості вислову. Незабутньо лишилася для мене також така його порада: “Коли Ви перепишете свою відповідну працю кілька разів, то при цьому усунете її недоліки, і вона стане кращою”. Після таких порад і вказівок появилася моя праця під назвою “Із матеріалів до українсько-німецьких політичних зносин друг. полов. XVII в.”» [5, 139]. Отже, як науковий керівник, В. Липинський не обмежувався тільки методично-науковими порадами, а й цікавився життєвими обставинами своїх студентів.

Постійна напружена праця та несприятливі кліматичні умови зумовили активний розвиток недуги. Це змусило В. Липинського взяти відпустку й виїхати на початку вересня до санаторію Вінервальд. Там він пробув до жовтня 1927 р., а звідти повернувся до Австрії. Однак він не залишив своєї педагогічної праці та ще деякий час продовжував керувати науковою роботою І. Лоського та Д. Оляничина. Останній у листі до С. Томашівського звернувся з проханням опублікувати у ЗНТШ його працю, присвячену «Українсько-німецьким зносином, починаючи з часів Гетьмана Богдана Хмельницького», яку я обробляю під керівництвом нашого заслуженого історика В. Липинського» [13, 5]. До речі, саме цю працю Д. Оляничин збирався присвятити своєму наставникові, але останній на це не погодився.

Наукову діяльність учні В. Липинського не припинили після переїзду наставника до Австрії. Вони активно продовжували розробляти, обрані ще під керівництвом вченого, теми досліджень, їх результати доповідали на засіданнях Академічного товариства при Українському науковому інституті в Берліні. За активну наукову працю їх було зараховано членами цього товариства. Це свідчило не тільки про визнання їх як науковців, а й про їхній професіоналізм і обізнаність. Тепер його учні не тільки виступали з доповідями про одержані результати своєї наукової праці, а й читали лекції на такі теми: Д. Оляничин – «Повстання 1848 р.», «Поняття імперіалізму», «Франко як історик» [14, 53], «Українство в освітленні ідеології демократично соціальної та гетьманської»; І. Лоський – «До історії української політичної думки на Правобережжю», «Спомини про битву під Крутами» [15, 24,33].

Педагогічна діяльність В. Липинського була нетривалою, але різноманітною й плідною. У ній він дотримувався принципу, що молодь треба виховувати на історичному минулому, акцентуючи її увагу не тільки на

перемогах, а й з урахуванням причин невдач того чи іншого процесу. Свої переконання вчений висловлював у листі до А. Чайковського: «Молодь нашу треба учити і підбадьорювати. Але ж цілю цієї науки мусить бути перемога. Тому помилки минувшини не можуть бути промовчувані, бо інакше всі наші змагання знов скінчаться катастрофою. Найкращій приклад деструктивної некритичної історії дають нам поляки» [16, 1].

Отже, в педагогічній сфері В. Липинський виявив себе високоосвіченим науковим керівником, педагогом, вихователем та авторитетним членом Інституту, з думкою якого рахувались. Його ж учні продовжили наукові дослідження й також стали відомими науковцями.

1. Ясь О. В'ячеслав Липинський // *Історіографічні дослідження в Україні*. – К., 2004. – Вип. 15.
2. Осташко Т. Державницький імператив Вячеслава Липинського // *В'ячеслав Липинський та його доба* / Упор.: Т. Осташко, Ю. Терещенко. – К., 2010. – Кн. 1.
3. Галушко К. Консерватор на тлі доби: В'ячеслав Липинський і суспільна думка європейських «правих». – К., 2002.
4. Кучабський Ю. Василь Кучабський (сторінки життя). – Пустомити, 1996.
5. Оляничин Д. З моїх архівних дослідів в Німеччині від 1925 до 1938 р. Причинок до української історіографії // *Наукові записки УВУ*. – Мюнхен, 1965–1966. – Ч. 8.
6. Український науковий інститут в Берліні // *Тризуб*. – 1927. – Ч. 7.
7. Базилевський М. Вячеслав Липинський. Із циклу «На грані двох світів» // *Вячеслав Липинський та його творчість*. – Н.-Й., 1961.
8. Вячеслав Липинський. З епістолярної спадщини. Листи до Д. Дорошенка, І. Кревецького, Р. Метика, О. Назарука, С. Шелухіна / Упор. Т. Осташко, Ю. Терещенко. – К., 1996.
9. В'ячеслав Липинський та його доба... – Кн. 2. – К., 2010.
10. Липинський В. Архів. Листи Дмитра Дорошенка до Вячеслава Липинського / За ред. І. Коровецького. – Філадельфія, 1973.
11. Липинський В. Повне зібрання творів, архів, студії. – К.; Філадельфія, 2003. – Т. 1.
12. ЦДІАЛ України. – Ф. 309. – Оп. 2. – Спр. 113.
13. ЦДІАЛ України. – Ф. 368. – Оп. 1. – Спр. 138.
14. ЦДАВО України. – Ф. 4158. – Оп. 4. – Спр. 3.
15. ЦДАВО України. – Ф. 4158. – Оп. 4. – Спр. 8.
16. Відділ рукописів Інституту літератури НАН України. – Ф. 124. – № 99.

Pavlichenko E.A. Teaching activities of Viacheslav Lypynski. This article is devoted to studying of V. Lypynski teaching activities during his stay in Berlin. In spite of short time (less than a year) working in the Ukrainian scientific institute in Berlin he educated himself as the highly educated scientific leader and teacher. Under his guidance were prepared historical works by such students as V. Kuchabsky, D. Olyanchyn, M. Bazilevsky, I. Losky.

Key words: V. Lypynski, teaching activities, institute, students, hetman's movement.

В. В. Очеретяний

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ТА КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ МАКСИМА СЛАВИНСЬКОГО В ЕМІГРАЦІЇ (1920–30-і рр.)

У пропонуваній статті досліджується суспільно-політична робота та культурно-освітня діяльність в середовищі української еміграції в Чехо-Словацькій Республіці міжвоєнного періоду М. Славинського – українського історика, етнолога, літератора, перекладача, публіциста та дипломата. Стаття є першою спробою узагальнюючого підходу до вчення історії суспільної, політичної та культурно-освітньої роботи відомого українського громадсько-політичного діяча.

Ключові слова: політична еміграція, партія соціалістів-федералістів, українська радикально-демократична партія, екзильний уряд.

Серед громадсько-політичних і культурних діячів, які зробили значний внесок у розробку багатьох питань історії, політики та суспільного життя української еміграції міжвоєнного періоду почесне місце займає Максим Антонович Славинський (1868–1945). Попри те, що його участь у громадсько-політичних і культурних рухах української міжвоєнної еміграції є маловивченою, стверджувати, що дослідники оминали цю тему, не можна. Деякі праці науковців, що правда фрагментарно, присвячені їй. Однак наявні публікації про громадсько-політичну та культурно-освітню діяльність М. Славинського мають, здебільшого, біографічний характер. Деякі аспекти діяльності української політичної еміграції міжвоєнного періоду у ЧСР висвітлені у роботах С. Віднянського [1; 2], А. Животко [3], М. Мартинок [4] висвітлюють журналістську та публіцистичну роботу М. Славинського. У праці М. Савки [5] проаналізовано зміст статей українських вчених та публіцистів у часописах політичної еміграції, виданих у ЧСР в 1920–1939 рр. Журналістська робота М. Славинського знайшла відображення у збірнику «Українська журналістика в іменах» [6] та в довідковому виданні «Матеріали з історії національної журналістики Східної України початку ХХ ст.» [7]. Політичне життя в еміграції, на основі діяльності Української радикально-демократичної партії (далі – УРДП), знайшло відображення у монографії В. Стрільця [8].

Після закриття Української надзвичайної дипломатичної місії (далі – УНДМ) у Празі, М. Славинський як неофіційний її голова продовжував брати участь у суспільно-політичному житті української еміграції ЧСР. Місто Прага перетворилося якщо не на політичний, то, принаймні, на інтелектуальний і науковий осередок української еміграції в Європі. Представники української інтелігенції, переважно з Галичини і Наддніпрянщини, приєдналися до складу політичної еміграції в ЧСР упродовж 1921–1923 рр. Так, коли 1923 р. польська влада відмовилася підтримувати уряд С. Петлюри, більшість його прихильників переїхала до ЧСР. Наприклад, після створення, за ініціативи М. Шаповала та Н. Григорієва 1922 р., у Празі Українського громадського комітету (далі – УГК), як неофіційного правонаступника УНДМ, керівні позиції в ньому зайняли українські есери. Ще до прибуття у Прагу («польських») есефів, М. Славинський порушив питання поповнення УГК представниками всіх українських партій, осередки яких діяли у ЧСР [9, 22].

Про створення УГК М. Славинський свідчив у Народному комісаріаті державної безпеки (далі – НКДБ) в 1945 р.: «В кінці 1922 – на початку 1923 рр. партіями українських есерів і ескедів було створено “Український Комітет”, на чолі якого стояли Шаповал, Григор’єв, Галаган» [10, 54]. М. Славинський особисто допомагав у створенні Комітету, пошуку фінансових засобів на функціонування [10, 54]. Партія соціалістів-федералістів не брала спочатку участі в роботі цього комітету через позиювання її як буржуазної есерами і ескедами, а свою партію вони підносили як соціалістичну. Однак згодом, завдяки сприянню М. Славинського, соціалістам-федералістам вдалося ввійти в УГК [9, 11], що викликало негативну реакцію лідерів Української партії соціалістів революціонерів, зокрема Н. Григорієва, який назвав політику есефів «полонофільською» [11, 23]. На цих же допитах у Києві про діяльність УГК М. Славинський свідчив: «Цей комітет організував для емігрантів і їхніх родин Український господарчу академію у Пособрадах, Празький педагогічний інститут, Ліджанської гімназію й низку інших шкіл. У статуті Українського Комітету було